Molnár-Tamus Viktória: Mitrovics Gyula és Karácsony Sándor művészeti ízlésvilága

Mitrovics Gyula és Karácsony Sándor, a debreceni egyetem 1914-1949 közötti időszakának pedagógiaprofesszorai, alapvetően a filozófia tudományát művelő, abból doktorált tudósok, akik a bölcseleti alapokon nyugvó esztétika tudományának számos kérdését tárgyalták műveikben. Filozófiai iskolázottságuk pontosan nyomon követhető egyetemi tanulmányaik és külföldi tanulmányútjaik ideje alatt: Mitrovicsra a kísérleti pedagógia képviselői – Kant, Spencer, Wundt és Höffding dán professzor elméletei hatottak, aki egy sajátos világnézeti rendszert épített ezeken az alapokon, Karácsony pedig társaslélektani rendszerének művészeti vetülete révén, a magyarság kérdését számos ponton keresztező népművészeti témákban, illetve az ifjúság nevelésével foglalkozó, abban a művészeti nevelésnek döntő szerepet szánó műveiben hangsúlyozta az esztétikai alapkategóriákat. Szinte valamennyi kötetében szó van erről.

Mitrovics Gyula (1871-1965) a debreceni egyetem első pedagógia-professzora 1871-ben született Sárospatakon. Id. Mitrovics Gyula, a református lelkész édesapa, pataki teológiai tanár, nagy hatású egyházi író volt. Írásait halála után fia jelentette meg Debrecenben. Az ifjabb Mitrovics tudós lényének már serdülő korában kibontakozó jellemvonásai folyamatosan erősödő akaraterővel párosultak a szülői ház és a sárospataki főiskola által biztosított környezetben. Bírálataiban, elemzéseiben a tudományosan megalapozott és „egészséges" esztétikai elvek népszerűsítője volt. Budapesti, bécsi és berlini egyetemi tanulmányait követően a sárospataki gimnázium tanára lett 1893-ban. Ekkor szerzett bölcsészdoktori címet *A valószerűségről* című esztétikai tanulmányával. Művészettörténeti érdeklődéséből bontakozott ki esztétikai irányultsága, majd pszichológiai olvasottsága, amely hidat képezett a pedagógiához az érzelmi nevelés hangsúlyozása által. 1904-től öt éven át a Miskolci Református Felsőbb Leányiskola igazgatója volt, majd a Debreceni Református Kollégiumban kapott tanári állást 1909-ben. (Vincze 2004, 26; 2007a, 91-93; 2007c, 105)

A sárospataki, majd debreceni éveknek köszönhetően alakult ki tudományos alkotásait jellemző keresztyén lelkisége, illetve igen aktív egyházi szerepvállalása. Tevékeny feladatot végzett az egyházi élet és közvélemény irányításában hírlapírói munkásságával is. (Sárospatakon az Őrálló, a Magyar Szó, a Sárospataki Lapok, Debrecenben a Református Szemle, a Protestáns Szemle, majd a Protestáns Tanügyi Szemle gyakori publicistája.) Világi jegyzője volt a Tiszáninneni Egyházkerületnek. Mint főiskolai tanár kifejtette, hogy a debreceni egyetem létesítése (a főiskola beolvadása) miatt nem fenyegeti veszély a város református közéletét. Az ő javaslata alapján épült a Kollégium egyetemi internátusa, s alakult meg az első református tanárképző. **(**Rácz, 1939, 94-96; Vincze, 2007b, 138) Fontos közéleti szerepvállalását jelentette a debreceni Csokonai köri tagsága, ahol 1910-től választmányi tag, 1933-tól pedig örökös tag az irodalmi szakosztályban.

Az első világháború évei alatt a debreceni kollégium könyvtárának igazgatója volt. 1917-ben az egyetem magántanára lett, a pedagógia tanszék élére pedig 1918-ban nevezték ki. 1940/41-ben az egyetem rektora volt. Művészeti tartalmú kurzusokat saját tanszékén és a tanárképzésben sem vezetett, csak amikor művészettörténet-helyettesítő tanár volt szintén a bölcsészkaron. Itt valósíthatta meg még kezdő tanár korából eredő törekvését, ami a művészettörténet és esztétika tárgy tanítására vonatkozott. A németalföldi nagy mesterekről és az olasz reneszánsz építészetről adott elő hallgatóinak. A frissen kinevezett pedagógiaprofesszor egyetemi tanársága első évtizedében (1918–1928) publikált a legtöbbet - igaz, nem neveléstudományi tanulmányokat, hanem esztétikatörténeti írásokat. A későbbi életmű viszont számos jelentős pedagógiai művet sorakoztatott fel. A Magyar Pszichológiai Társaság Esztétikai Szakosztályának is tagja, sőt elnöke volt. A főszerkesztősége alatt megjelenő periodikumok, az Esztétikai Füzetek (1934) és az Esztétikai Szemle (1935-től) elsősorban a szakosztályban elhangzott előadások írásos változatának biztosítottak megjelenést. (Vincze, 2007b, 130) Annak ellenére, hogy vidéki tanárként kezdte pályáját, hamar ismertté vált a fővárosi

művészettörténész- és esztéta körökben és a pesti bölcsészkar irodalomtörténészei között, sőt nemzetközi hírnevet is szerzett.

Karácsony Sándor (1891-1952) többgenerációs protestáns családba született Földesen. Édesapja, Karácsony Zsigmond okleveles gazda, jómódú földbirtokos, igen művelt ember. Édesanyja a balmazújvárosi református lelkész lánya. A szülőfalujában ért hatások döntő jelentőséggel bírtak felnőttkori jellemének kialakulásában. A földesi református elemi népiskola – itteni éveiről szól a *Holdbeli diákélet* című írása –, majd a Debreceni Református Kollégium[1] tanulója volt, ahol több szempontból is gazdag útravalót kapott későbbi pályafutásához. Minden idejét a coetusban, gimnazista éveinek legnagyobb élményének helyén töltötte, aktívan részt vett az önképzőkörmunkájában és az ifjúsági gyülekezetben, ahol előadták hetedikes korában írt egyfelvonásos színjátékát, később pedig *Úrnak szolgái mindnyájan* címmel ki is adták. Több verset is írt, ezek ugyan színvonaltalan, gyenge alkotások, de sosem tagadta meg őket. Költeményeit – álnéven, Csökmei Sándorként – egyetlen kötetben jelentette meg *Felkavart régi avar* címen 1941-ben. Tanárai közül Kulcsár Endre és Gulyás István (magyar – latin), Nagy Zsigmond (latin – német – francia), valamint S. Szabó József (görög – latin és vallástanár) volt rá maradandó hatással, róluk több művében is megemlékezett. Ők fordították érdeklődését a bölcselet és a nyelvfilozófia felé. Tanulmányait a budapesti egyetem magyar–német szakán folytatta, mialatt vendéghallgató volt Genfben, Münchenben, Grazban és Bécsben. Külföldi tartózkodása alatt került kapcsolatba Bally, Saussure, Hermann és Wundt néplélektani kutatásaival (Völkerpsychologie), utóbbi nagy hatással volt rá németországi tanulmányai idején. (Fenyő, 2004a, 36; 2007a, 185; Kontra, 2009, 158)

Önkéntes katonai szolgálata után – ahol maradandó lábsérülést szerzett – 1918-ban kapta meg magyar-német szakos tanári oklevelét. Kassán és Budapesten tanított középiskolai tanárként, ám nemcsak iskolai tevékenységet, hanem számos közéleti funkciót is ellátott ebben az időben. Nyolc évig szerkesztette a Magyar Ifjúság című lapot (később könyvet is írt ezzel a címmel); bekapcsolódott a KIÉ-be, a Keresztyén Ifjúsági Egyesület nevű hazai protestáns szervezetbe (a világszövetség angol neve: Young Men's Christian Association, YMCA), melynek húsz évig aktív munkatársa volt. Karácsony cserkészvezetőként rövid idő alatt országos hírnevet szerzett, nyolc éven át a Magyar Cserkészszövetség társelnöke volt. *A magyar cserkész daloskönyve*-nek szerkesztésében is részt vett, de ezzel a gyűjteménnyel nem volt elégedett, mert a nóták rendszerezetlenül jelentek meg. Márpedig Bartók Béla és Kodály Zoltán híveként a valódi magyar népdalok terjesztését tekintette feladatának. Bárdos Lajossal és Mathia Károllyal együttműködve 1929-ben adták ki a 101 magyar népdalt, melyhez Kodály írt előszót. Képzett muzsikus lévén az elsők között szegődött Bartók és Kodály értőjévé és nagyhatású közvetítőjévé (Karácsony, 1985). Nem csak felismerte a magyar nyelv és népzene pedagógiai jelentőségét, hanem kitapintotta a népzene és a népnyelv strukturális kapcsolatát is, és mindazt, ami ebből következik: feladatunkat Kelet és Nyugat felé egyaránt (Karácsony, 2006e). Nem csak daloskönyvet, hanem református énekeskönyvet is szerkesztett, mégpedig az 1948-ban megjelent *Énekeskönyv magyar reformátusok használatára*[2] címmel. (Csomasz Tóth, 1948, 7-8). Ezzel párhuzamosan az Országos Szabadművelődési Tanács elnöki tisztségét is betöltötte (Kontra, 2009, 107).

A népmesék és népdalok gyűjtése, tanulása érdekében ismertette a finn Antti Aarne és Bartók Béla munkáit. A népi kultúra elsajátításának érdekében született *Gergely bácsi levizitel* című jelenete és két egyfelvonásos játéka, a *Pásztortüzek*, melyeket különböző cserkészcsapatok

[1] A debreceni kollégiumi élet szokásainak, szabályainak állít emléket abban a tanulmányában, melyben régi, neves kollégiumi diákok debreceni éveiről ír (Kölcsey, Csokonai, Arany, Móricz és saját maga): *A neveléstörténet térproblémája*. (Karácsony, 1942, 336-350)

[2] A református énekek válogatását egy szűkebb bizottság végezte, melynek elnöke Révész Imre püspök volt, tagjai pedig Karácsony Sándor, Ádám Jenő, Csomasz Tóth Kálmán, később Balla Péter, Kállay Kálmán és Jékely (Áprily) Lajos.

adtak elő sok-sok alkalommal éveken át. 1934-ben, a felekezeti problémák megjelenése után lemondott vezető tisztségeiről, de a cserkészmozgalommal tanítványai révén még sokáig kapcsolatban maradt. (Kontra, 2009, 40) Mindeközben írt, utazott, levelezett olvasóival, előadott, tábort szervezett, hiszen ifjúsági lapszerkesztőként is dolgozott – 1922-től tíz éven át szerkesztette *Az Erő* című folyóiratot, a Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség havi lapját. Már szerkesztőként is fontosnak tartotta a művészetek jelenlétét a fiatalok életében, hiszen 1928/29-ben például a művészi jellegű publikációk külön rovatba, *A szív*-be kerültek. Ide tartoztak az ifjú rajzolók és fényképezők műalkotásai is. Jó néhány tanulmány foglalkozott az irodalommal, elevenen élt az *Olvassunk együtt* sorozat is. A *Csittvári krónika* pedig a diákok művészi próbálkozásainak tárháza volt.

A debreceni tudományegyetemen doktorált Tankó Bélánál filozófiából, pedagógiából és magyar nyelvészetből, magántanári habilitációját pedig Mitrovics Gyulánál szerezte meg 1934-ben. Évekkel később, 1942-ben ő is a neveléstudomány professzora lett. Kollégáihoz, kortársaihoz és tanítványaihoz fűződő kapcsolata ellentmondásos volt: egyesek rajongtak érte, míg mások támadták nézetei miatt, melyeket tudományosan megalapozatlannak, igazolatlannak minősítettek. Szokatlan hangú pedagógiája sokféle hazai és külföldi irányzatból táplálkozott, melyekkel nemcsak a szakirodalom révén volt kapcsolatban, hanem igen sok svájci, francia, angol, skandináv, német és más nyugati tudóssal is személyes kontaktust ápolt, amíg a második világháború ezt lehetetlenné nem tette. 1946-tól a Debreceni Egyetem Tanárképző és Tanárvizsgáló Bizottságának elnöke, majd a mind erősebbé váló, személyét érintő támadások miatt 1950-ben lemondott katedrájáról és nyugdíjazták. 1952. február 23-án hunyt el. (Fenyő, 2004a, 38; 2007a, 186-187; Kontra, 2009, 142) Emlékét egy róla elnevezett tanterem is őrzi a Debreceni Egyetem Főépületében.

Érdekes és tanulságos vizsgálatnak ígérkezett a két pedagógiaprofesszor jellemzése a magas művészet termékeihez és a populáris elemekkel vegyített művészeti alkotásokhoz való viszonyuk alapján. Kíváncsiak voltunk arra, vajon melyikük igazodott jobban a középosztályi közízléshez, s közülük ki mert átlépni ennek ízléskorlátain? Ez az elsősorban művészet- és irodalomelméleti-történeti kérdés felvetése segített tágabb kontextusba helyezni a témát.

Mitrovics Gyula és Karácsony Sándor számos saját írásával vagy műveiket ismertető publikációval találkozunk a korabeli folyóiratok oldalain, hiszen a két világháború közötti időszak legtermékenyebb szerzői közé tartoztak. Mitrovics pedagógiai rendszerében igen terjedelmes részt foglal el az esztétikai nevelés területe: ebben a témában jelent meg legtöbb publikációja, ugyanis ő nemcsak fő műveiben tárta a szakma és a tanárjelöltek elé vallásos és esztétikai alapozású neveléstanát, hanem recenzióiban és kisebb tanulmányaiban is szívesen népszerűsítette a személyiségfejlesztés e fontos szeletéről alkotott nézeteit. Az esztétikai nevelés kifejtése során összekapcsolja az etikai és esztétikai problémákat és a pedagógia szolgálatába állítja, így fogalmazódik meg esztétikai hitvallása. Az örök szép és nemes után sóvárgó lélek felüdülést nyer a szépség és tisztaság tudományából, a tiszta humanitás világából. Ez az esztétikai nevelés célja, amellyel az esztétika tudománya ismerteti meg a nevelőt. A művészet az ember magasabb rendű differenciáltságának jegyei közé tartozik, s a megnyilvánuló esztétikai érzések még árnyaltabbá és kifinomultabbá alakítják az ember világnézetét. Az esztétikai értékelés gazdagítja, nemesíti és neveli az ember érzelmi életét. A nevelés során nem érhető el a tiszta humánum esztétikai élmények biztosítása nélkül, mivel az ember legteljesebben művészetében bontakozik ki, így jut el legbiztosabban önmagához.

Karácsony szerint a művészet: társasérzelem, jelképrendszer - társasérzelmi viszonyulásunk ebben megy végbe. A művész ihletetten, egyetemes jelképekben fejezi ki magát. Természetesen mindenki, aki ily módon viszonyul, művész. A művészetben a közvélemény jogi beágyazottságú, a közérzéstől függ. A művészet művészi jellegét a formája adja meg. Népünknek, múltunk érzelmi hordozójának „tudatosan" őrzött művészete a néphagyomány, tetteit szokásrendszere határozza meg. A nemzetben a nép egész lelke benne van. Munkásságában nagyon sok apró utalás van az

irodalmi-művészi neveléssel kapcsolatban társaslélektani rendszerén kívül is. A művészeti nevelés kapcsán is sok utalást találunk a szerzők egyéni elképzeléseiről. Az irodalmi, zenei vagy bármilyen más művészi nevelés célja a formákban való gyönyörködés képességének kialakítása és a kontárság, a formátlanság elvetése. Mivel a nevelés csak társas viszonyulásban lehetséges, ezeken keresztül, közvetve, de csakis ezeken át, indirekt úton gazdagíthatja például művészeti nevelés az egyén érzelmi szféráját.

Karácsony Sándor ismertetéseiről a Debreceni Iskola kutatási eredményeit összefoglaló kötetben Holik Ildikó publikált (Holik, 2007). Mint tanulmányából kiderül, ezek a recenziók nehezen besorolhatók, mivel egyszerre többféle jelleget hordoznak magukon: pedagógiait, szépirodalmit, néprajzit, szociográfiait, művelődéstörténetit és történettudományit egyaránt. Életművében jól érzékelhető módon kettéválnak a tudományos irodalmi kritikák, elemzések és a népszerűsítő, nevelő célzatú írások, levelek, szerkesztői üzenetek úgy, hogy közben egymást szervesen kiegészítve alkotnak megbonthatatlan egységet a szerző célkitűzésének, hitvallásának megfelelően. A fiataloknak szóló írásai, levelei szerintem céljaikban és stílusukban feltétlen a jó értelemben vett népszerű irodalom kategóriába sorolhatók. Határozott törekvése volt a fiatalokhoz közel kerülni, velük szoros és állandó kapcsolatban együtt lenni, őket protestáns elvek szerint nevelni élőszóban és írott formában egyaránt. Tollából rendkívül sok, változatos műfajban készült írás született, melyeket a különböző fórumokon (Keresztyén Ifjúsági Egyesület, Magyar Cserkészszövetség, Országos Szabadművelődési Tanács, irodalmi és pedagógiai folyóiratok, magántanári előadások, konferenciák) igyekezett célközönségéhez eljuttatni.

Mitrovics Gyulának körülbelül másfél-kétszáz cikke jelent meg kora nyomtatott sajtótermékeiben. Cikkeinek mintegy 15 százaléka bírálat, melyek fele szépirodalmi, másik fele művelődéstörténeti és művészeti jellegű. Az irodalmi ismertetésekben elemzett szerzők - a teljesség igénye nélkül - *Benedek Elek, Kazinczy Ferenc, Vörösmarty Mihály, Arany János, Petőfi Sándor, Tompa Mihály, Jókai Mór, Szabolcska Mihály, Beöthy Zsolt, Zsigmond Ferenc, Barabás Ábel, Lengyel Miklós, Kéky Lajos, Csathó Kálmán, Surányi Miklós, Szabó László* és *Móricz Zsigmond*[3]. E szerzők művei közül válogatott a *Gulyás István*nal közösen szerkesztett középiskolai olvasókönyv szemelvényei közé is (Gulyás, Mitrovics, 1906). A kötetben találjuk többek között a kiváló akvarellista, a Debreceni Református kollégium rajztanára, *Bakoss Tibor* festőművész illusztrációit.

Recenziói alapján Mitrovics Gyula tűnik a középosztályi közízléshez jobban igazodó ízlésvilág képviselőjének. Esztétika és esztétikai evolúció című írása az újat nehezen befogadó attitűdről tanúskodik. Tanulmányából kiderül, hogy még idegenkedik a modern művészettől, még nem tudja egyértelműen eldönteni, igazi értékeket képviselnek-e kora műalkotásai. Ízlésével kapcsolatos véleményünket erősíti, amikor a Vincze Tamás által „lektűrírónak" nevezett Csathó Kálmánról ír, és ide tartozik a Pápay Géza szerint ósdi elméletekre esküdő, avult állításokat alkalmazó Ágytakaró című írása is, melyben konzervatív, Gyulai Pál esztétikáján szocializálódott egyénisége jellemzi Móriczot, és kritikájában kiemelt helyen kezeli a kritikus szerepéről szóló szakaszt (Medveczky, 1926; Mitrovics, 1927a; 1929b; Pápay, 1912).

Ennek látszólag ellentmond, de valójában kiegészíti és magasabb művészeti régiókba emeli, amikor az Esztétikai Szemle hasábjain a középosztályi közízlést kevésbé kiszolgáló szerzőket mutat be, akik a modernebb művészeti irányzatokat is meg kívánták ismertetni a széles körben konzervatív magyar közönséggel. Ide sorolható *Lyka Károly*, a Művészet című folyóirat szerkesztője (1902-1918), aki felbecsülhetetlen szolgálatot tett a világháború előtti magyar művészetnek. Lykát a szakosztály vendégül látta 1935. február 19-én, ahol mély tisztelettel és nagy elragadtatással köszöntötték, mint *„a képzőművészeti kérdésekben koruk tanítómesterét"* (Lyka, 1935, Mitrovics, 1935). Mitrovics nem csak a régebbi korok művészeti szakértőjének,

[3] Mitrovics 1889, 1907a, 1908a, 1912, 1918, 1927a, 1927b, 1929b, 1930a, 1930b, 1934a; Bittenbinder, 1929; Halász 1926; (hb) 1927; Kerecsényi, 1929; Zsigmond 1926)

hanem a modern stílusok, például az expresszionizmus hozzáértő kritikusának is tekintette őt. A magyar esztétikai irodalom története című könyvében elemzi jelentőségét (Mitrovics, 1928b; Karácsony, 2006d).
Ugyancsak expresszionista kapcsolatokkal rendelkezett a színháztudomány tárgykörben és egyrészt Mitrovics bírálatával magánhabilitációt tett híres színházi rendező, a Nemzeti Színház igazgatója, *Németh Antal* is (Mudrák, 2007), aki a KÚT (Képzőművészek Új Társasága) folyóiratának írógárdájához tartozott. A lap mindössze egy évig, 1926/27-ben jelent meg és leginkább expresszionista periodikának volt nevezhető. Publikált benne Szabó Lőrinc és Rabinovszky Máriusz is (Tóth, 1997). Mitrovics próbált tehát nyitni a modern művészeti ágak felé. Az új művészet helyes esztétikai értékelésére irányuló törekvését érezzük ki szavaiból, amikor az Esztétikai Szakosztály célkitűzését ismerteti. (Mitrovics, 1934b)
Legjobban megragadhatóak irodalmi elveik és nézeteik azokban a recenziókban, melyeket ugyanazokról a szerzőkről vagy művekről írtak. Mindketten méltatták például **Tompa Mihály** alakját és költészetét születésének századik évfordulójához kapcsolódva. *Karácsony* határozottan kifejti véleményét a magas és a populáris művészeti alkotás és befogadás viszonyáról Tompa költészetével kapcsolatban. Mivel azonban egyaránt kedvelték költészetét, így ezekben a méltatásaikban nem érzékelhető az irodalmi ízlésükben fennálló különbség ebben az esetben (Mitrovics, 1889, 1907a, 1912, 1918; Karácsony, 1929b).
Egy másik irodalmi alak, akiről *mindketten* recenzáltak, **Móricz Zsigmond**. Mitrovics már említett, Ágytakaró című cikkéből világosan kitűnik, hogy Móricz a széles nagyközönség körében elfogadott és sokat olvasott szerzőnek számított, de bármennyire is népszerű író valaki, ha nem megfelelő munkát ad ki kezéből, akkor nem szabad elfogadni és támogatni minden kritika nélkül csak, mert közkedvelt. Összességében Móricz még, ha hibázik is minőséget képvisel a magyar irodalomban Mitrovics szerint (Mitrovics, 1929b).
Karácsony diákoknak vagy diákokról szóló írásainak egyike a Forr a bor című Móricz-regény elemzése. Móricz szerinte már rögtön elrontotta a kezdést azzal, hogy kamaszkori emlékeire, élményeire támaszkodva fogalmazta meg gondolatait. Nem is találhat így rá a diákság valódi problémájára. Nem fél kimondani érzéseit még egy ilyen rendkívül népszerű szerző esetében sem. Ha silányságot, színvonaltalanságot tapasztal, akkor nem kertel, és nem leplez, hanem nyíltan beszél arról, mit vár el a kritikus az írótól függetlenül attól, milyen befogadói rétegnek ír (Karácsony, 1932).
Sík Sándor művészetét is figyelemmel kísérték mind a ketten. Máté Zsuzsanna részletesen foglalkozott a 20. század első felében hazánkban jelenlévő művészetfilozófia képviselőivel - Brandenstein Béla, az ifjú Lukács György, Pauler Ákos, Pitroff Pál, Schütz Antal és Sík Sándor (Máté, 1994). A két világháború közötti korszak irányzatainak szintézise Sík Sándor esztétikája, mely nyitottabb és toleránsabb világnézeti szemléletű, mint neotomista kortársaié. *Poszler György* szerint „kísérleti" koncepció az övé (Poszler, 1989). Az „Esztétika" megjelenését követő recenziós irodalom elsősorban a modern irányzatok számbavételét értékeli benne, hiszen a terjedelmes monográfia minden számottevő magyar elméletre kiterjed (Sík, 1990). A neotomista gondolkodók közül kétségtelenül Sík pályaképének utóélete a leggazdagabb, párhuzamosan életművének sokoldalúságával.
Mitrovics is ismertette Sík könyvét megjelenése után. Néhány vonatkozásban dicséri csak, döntően nemtetszését fejezi ki és bírálja az esztétikai fogalmak szerkesztését és kifejtését. A sok kritikai megjegyzés után a végkicsengésből érezzük Mitrovics Sík Sándor iránt megnyilvánuló elismerését is (Mitrovics, 1943). Ez a tisztelet azonban meg sem közelíti a közvetlen munkatárs és barát, Karácsony Sándor őszinte nagyrabecsülését, amit a Sarlósboldogasszony című kötet kapcsán ír. Karácsony felekezeti hovatartozás nélkül mindenkinek ajánlja a könyvet, ami személyes kapcsolatukban sem jelent problémát szemmel láthatólag. Karácsony szigorú kritikával illeti azonban Sík Gárdonyi, Ady, Prohászka című művét. Itt már kifejezi nemtetszését a három író jellemzésével kapcsolatban, és a későbbiekben

kifejti, hogy mindhárom szereplőnek volt a Sík Sándor által ábrázolttal ellentétes arca is (Karácsony, 2006g).
Szorosan itt következzék egy másik **Ady Endre** írás, „A zseni szabadsága", amit viszont Karácsony recenzált. A cím egy Ady-problémát vet fel: zseni volt vagy nem? Karácsony szerint: igen! Egy pár mondatban átfogó filozófiai problémát fejt ki, és ezzel együtt a költő nagyságát is érzékelteti (Karácsony, 2006a).
A 20. századi költészet másik óriása és ifjú üstököse, **József Attila** sem hagyta érintetlenül Karácsony gondolatvilágát. Halála kapcsán végtelen szomorúság és határtalan csodálat árad szavaiból a modern költészet apostola felé. A néhány száz vagy néhány ezer olvasója között volt ő is, nem törődve a József Attilát körülvevő közöny és meg nem értés közhangulatával (Karácsony, 2006b).
Karácsony Sándor **Németh László**ról is nyilatkozott, a „Bűn" című regényéről írt recenziót. Címe alapján úgy véli, hogy nagyon jó vagy egészen rossz könyv lehet csak. Fokozott kíváncsisággal vette kezébe a művet, de csalódott. Ennek ellenére lenyűgözi Németh írása. Szavai nyíltan tükrözik véleményét, érzéseit: Németh László könyve számára maga a MŰ, minden regény „alfája és omegája" (Karácsony, 2006f). Karácsony Sándor és Németh László életében nem csak a fővárosi irodalmi élet lehetett közös élmény, hanem a debreceni idők is emlékezetesek maradhattak számukra, hiszen az Ady Társaság rendezvényein sokszor találkozhattak, Karácsony, mint a hungarológiai osztály tagja, Németh, mint meghívott előadó, Gulyás Pál jó barátja, s a Bocskai kert boldog lakosa. (Németh egyébként 1942-ben megpályázta a debreceni Tisza István Tudományegyetem magyar irodalomtörténeti tanszékének professzori állását, de nem kapta meg.) (Bakó, 1999, 2006, é.n.). A társaság tagjai hirdették elsőként városunk értelmisége előtt Ady géniuszát, széles körben népszerűsítették *Bartók* és *Kodály, Medgyessy* és *Móricz, Babits* és *Tóth Árpád, Németh László* és *Illyés Gyula, Veres Péter* és *Tamási Áron* művészetének egyszerre magyar és európai értékeit.
Mitrovics a debreceni Csokonai-kör tevékenységében vállalt aktív szerepet, ahol nem csak hagyománnyá, hanem normává is avatták a népnemzeti irodalom erkölcsi és esztétikai elveit. A 19. század utóján azonban éppen az ellenkező folyamat játszódott le a magyar irodalomban, aminek legfőbb képviselője Ady Endre volt, ezért élesen elítélték az ő költészetét, mert rossznak, nemzetietlennek és bomlasztónak találták. A Csokonai Kör a múltat szerette volna életben tartani, a hagyomány elsőbbségét biztosítani.
Nem véletlen tehát, hogy a 20. századi nagy irodalmi géniuszokról – Ady Endre, József Attila, Németh László – Karácsony Sándor recenzált, Mitrovics Gyula pedig nem, legalábbis a fennmaradt folyóiratok és könyvek ismeretében. Mégis csak az első megállapításunk érvényes, ha szigorúan összevetjük a két szerző ízlésvilágát. Mitrovics Gyula inkább a középosztályi közízléshez igazodott, a populáris művészeti termékekről nyilatkozott gyakran elismerően, míg Karácsony Sándor amellett, hogy szoros kapcsolatot ápolt a populáris művészet közönségével, sokszor mert átlépni középosztályi ízléskorlátokon a magas művészeti termékek őszinte elismerőjeként. Kettejük közül Karácsony az, aki határozottabb módon, magasabb művészeti elvárásokat és minőséget igényelve fogalmazta meg olykor erős hangú kritikáit az általa középszerűnek tartott, „giccses" szépirodalmi írókkal, költőkkel és műveikkel szemben.
A Debreceni Pedagógiai Iskola első két professzora meghatározó jelentőségű életművet hagyott az utókorra. Koruk kiemelkedő tudósainak számítottak, számos kortársuk és tanítványuk méltatta őket. Az 1914–1949 között a Pedagógia Tanszéken oktató professzorok és (tanítványaikból lett) kollégáik életművét, azon belül különösen művészetelméleti nézeteiket és művészeti alkotásokat is létrehozó tevékenységüket kiemelten fontosnak ítéljük meg a debreceni egyetemen folyó művészeti nevelés szempontjából, hiszen sok jelentős pedagógiai, lélektani és filozófiai írás született ilyen irányú érdeklődésükből, elmélyült gondolkodásukból. Ezek a művek mérföldkövet jelentettek az általuk művelt tudományok fejlődéstörténetében, valamint óriási hatással bírtak tanítványi körükre, a körülöttük létrejövő műhelyekre, különösen Karácsony Sándor esetében, aki

rendkívüli népszerűséget ért el egyetemi és közéleti előadásaival. Mitrovics kevésbé volt társaságot kedvelő, társaságban alkotó személyiség, de esetében szintén beszélhetünk alakjához köthető műhelyről. (Fenyő, 2007c, 201-211; Vincze, 2007d, 118-127; Vincze, 2011) Művészetelméleti és művészeti produktumaik jelentősen hozzájárultak a Debreceni Pedagógiai Iskola első korszakában megvalósuló eredményes és hatékony pedagógiaoktatáshoz és esztétikai neveléshez.

Irodalomjegyzék

- Bakó Endre (1999): Gulyás Pál világa. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- Bakó Endre (2006): „Debrecen, lelkem székvárosa" (Németh László és Debrecen). A Hajdú-Bihari Múzeumok Igazgatósága és a Debreceni Irodalmi Múzeum. Debrecen.
- Bakó Endre (é.n): Németh László debreceni katedrája. http://www.jamk.hu/ujforras/060216.htm letöltés: 2015. október 7.
- Bittenbinder Miklós (1929): Mitrovics Gyula: Kazinczy Ferenc esztétikai törekvései. Egyetemes Philologiai Közlöny. 53. évf. 27. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/EgyetemesFilologiaiKozlony_1929/?pg=34&layout=s, letöltés: 2017. március 10.
- Brezsnyányszky László (szerk. 2007): A „Debreceni Iskola" neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat. Budapest.
- Csomasz Tóth Kálmán (szerk. 1948): Énekeskönyv magyar reformátusok használatára, Budapest.
- Fenyő Imre (2004/a): Karácsony Sándor. In: Brezsnyánszky László, Fenyő Imre (szerk.): A Debreceni Iskola. Acta Paedagogica Debrecina. A Debreceni Egyetem Bölcsészkar Neveléstudományi Tanszékének Közleményei. Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszék. Debrecen, 2004. 35–40.
- Fenyő Imre (2007a): Arcképvázlat Karácsony Sándorról (1891-1952). In: Brezsnyánszky László (szerk.) A „Debreceni Iskola" neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat. Budapest. 185–189.
- Fenyő Imre (2007c): Karácsony Sándor „műhelye" a Debreceni Egyetemen In: Brezsnyánszky László (szerk. 2007): A „Debreceni Iskola" neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat. Budapest. 201-211.
- Gulyás István-Mitrovics Gyula (szerk. 1906): Magyar olvasókönyv a középiskolák első osztálya számára. Hegedüs és Sándor, az Országos Református Tanáregyesület Kiadója.
- Halász László (1926): Mitrovics Gyula: Arany János esztétikája. Irodalomtörténet. 15. évf. 174. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/IrodalomTortenet_1926/?pg=181&layout=s, letöltés: 2017. március 20.
- (hb) (1927): Mitrovics Gyula: Gyulai Pál esztétikája. Irodalomtörténet. 16. évf. 330. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/IrodalomTortenet_1927/?pg=343&layout=s, letöltés: 2017. március 10.
- Holik Ildikó (2007): Karácsony Sándor recenziói. In: Brezsnyányszky László (szerk. 2007): A „Debreceni Iskola" neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat. Budapest. 219–223.
- Karácsony Sándor (1929b): Tompa Mihály válogatott költeményei. Protestáns Szemle. 38. évf. I–X. füzet. 8. sz. 568. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1929/?pg=604&layout=s, letöltés: 2017. március 17.

- Karácsony Sándor (1932): Forr a bor. Móricz Zsigmond regénye. Protestáns Szemle. 41. évf. I–XII. füzet. 3. sz.206–208. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1932/?pg=227&layout=s, letöltés: 2017. március 17.
- Karácsony Sándor (1942): Ocsudó magyarság. Exodus. Budapest.
- Karácsony Sándor (1985): Bartók és Kodály: Szofokráciánk esztétikai problémájának megoldása zenei téren. In: Karácsony Sándor (1985): A magyar észjárás. Magvető. Budapest. 322–330.
- Karácsony Sándor (2006a): Ady. A zseni szabadsága. In: Karácsony Sándor (2006): A könyvek lelke. Széphalom Könyvműhely, Budapest. 165.
- Karácsony Sándor (2006b): József Attila. In: Karácsony Sándor (2006): A könyvek lelke. Széphalom Könyvműhely, Budapest. 181–182.
- Karácsony Sándor (2006c): A könyvek lelke. Irodalmi nevelés. Széphalom Könyvműhely, Budapest.
- Karácsony Sándor (2006d): A magyar esztétikai irodalom története. Mitrovics Gyula könyve. In: Karácsony Sándor (2006): A könyvek lelke. Irodalmi nevelés. Széphalom Könyvműhely, Budapest. 329–331.
- Karácsony Sándor (2006e): A magyar parasztdal tanulságai zenei kultúránk szempontjából. In: Karácsony Sándor (2006): A könyvek lelke. Irodalmi nevelés. Széphalom Könyvműhely, Budapest. 337–344.
- Karácsony Sándor (2006f): Németh László. In: Karácsony Sándor (2006): A könyvek lelke. Széphalom Könyvműhely, Budapest. 229–230.
- Karácsony Sándor (2006g): Sik Sándor: Sarlósboldogasszony. In: Karácsony Sándor (2006): A könyvek lelke. Széphalom Könyvműhely, Budapest. 268.
- Kerecsényi Dezső (1929): Mitrovics Gyula: Kazinczy Ferenc esztétikai törekvései. Protestáns Szemle. 38. évf. I–X. füzet. 6. sz. 420. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1929/?pg=449&layout=s, letöltés: 2017. március 10.
- Kontra György (2009): Karácsony Sándor, a nagyhírű professzor. Gondolat, Budapest.
- Lyka Károly (1935): Képzőművészeti kritika és esztétikai elvek. Esztétikai Füzetek. 2. évf. 3. sz. 29-36.
- Máté Zsuzsanna (1994): Abszolútum a művészetfilozófiában századunk első felében. Tanulmányok Brandenstein Béla, a fiatal Lukács György, Pauler Ákos, Pitroff Pál, Schütz Antal és Sík Sándor esztétikájáról. JGYTF Kiadó, Szeged. http://mek.oszk.hu/04800/04829/04829.pdf, letöltés: 2017. március 2.
- Medveczky Károly (1926): Mitrovics Gyula: Gyulai Pál esztétikája. Protestáns Szemle. 35. évf. I–X. füzet. 10. sz. 637–639.
- Mitrovics Gyula (1889): Tompa Mihály zsengéi. Figyelő. 26. évf. 161–173. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Figyelo_26/?pg=164&layout=s, letöltés: 2017. március 10.
- Mitrovics Gyula (1907a): Lengyel Miklós: Tompa Mihály élete és művei. Egyetemes Philologiai Közlöny. 31. évf. 228–232. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/EgyetemesFilologiaiKozlony_1907/?pg=235&layout=s, letöltés: 2017. március 17.
- Mitrovics Gyula (1908a): Barabás Ábel: Petőfi. Egyetemes Philologiai Közlöny. 32. évf. 379–384. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/EgyetemesFilologiaiKozlony_1908/?pg=386&layout=s, letöltés: 2017. március 17.

- Mitrovics Gyula (1912): Kéki Lajos: Tompa Mihály. Egyetemes Philologiai Közlöny. 36. évf. 865–867. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/EgyetemesFilologiaiKozlony_1912/?pg=872&layout=s, letöltés: 2017. március 10.
- Mitrovics Gyula (1918): Tompa helye költészetünkben. Protestáns Szemle. 30. évf. 6. sz. 179–188. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1918/?pg=182&layout=s, letöltés: 2017. március 10.
- Mitrovics Gyula (1927a): Csathó Kálmán: Leányok, anyák, nagyanyák. Protestáns Szemle. 36. évf. I–X. füzet. 7. sz. 471–472. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1927/?pg=506&layout=s, letöltés: 2017. március 10.
- Mitrovics Gyula (1927b): Surányi Miklós: A szörnyeteg. Protestáns Szemle. 36. évf. I–X. füzet. 6. sz. 403–406. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1927/?pg=432&layout=s, letöltés: 2017. március 17.
- Mitrovics Gyula (1928b): A magyar esztétikai irodalom története. Csáthy Ferenc RT. Debrecen-Budapest.
- Mitrovics Gyula (1929b): Móricz Zsigmond: Ágytakaró. Protestáns Szemle. 38. évf. I–X. füzet. 5. sz. 348–352. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1929/?pg=373&layout=s, letöltés: 2017. március 10.
- Mitrovics Gyula (1930a): A Csaba-trilógia folytatása. Szabó László „Hun-király”-a. Protestáns Szemle. 39. évf. I–X. füzet. 4. sz. 214–225. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1930/?pg=239&layout=s, letöltés: 2017. március 17.
- Mitrovics Gyula (1930b): Szabó László: Vándor-sirály. Protestáns Szemle. 39. évf. I–X. füzet. 7. sz. 505–507. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1930/?pg=542&layout=s, letöltés: 2017. március 17
- Mitrovics Gyula (1934a): Arany széptani jegyzetei. Debreceni Szemle. VIII. évf. 7. sz. szept. 334.
- Mitrovics Gyula (1934b): Esztétika és esztétikai evolúció. Esztétikai Füzetek. A „Képzőművészet” melléklete. 1. évf. 1. sz. 20–21.
- Mitrovics Gyula (1935): Elnöki megnyitó. Esztétikai Füzetek. II. évf. 3. sz. márc. 50-52.
- Mitrovics Gyula (1943): Sík Sándor: Esztétika. Irodalomtörténet. 32. évf. 1. sz. 178–180. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/IrodalomTortenet_1943/?pg=199&layout=s, letöltés: 2017. március 17.
- Mudrák József (2007): Magántanárok a debreceni tudományegyetem bölcsészettudományi karán (1915–1949). In: Barta János (és mtsai szerk. 2007): Könyv és Könyvtár XXVIII. 2006. DEENK, Debrecen. 269–272.
- Pápay Géza (1912): Mitrovics Gyula: Az esztétikai tetszés alapproblémája. Irodalomtörténet. 1. évf. 413. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/IrodalomTortenet_1912/?pg=432&layout=s, letöltés: 2017. március 17.
- Poszler György (1989): Eszmék, eszmények, nosztalgiák. Magvető, Budapest.
- Rácz Jenő Ferenc (1939): A humanitás és religiosum kapcsolatai Mitrovics Gyulánál. In: Baránszky-Jób László (szerk. 1939): Mitrovics-emlékkönyv. Tudományos

működésének ötvenedik évfordulójára. Budapest. Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés R. T. Magyar Nemzeti Könyv-és Lapkiadóvállalat R. T. Db. 94-118.
- Sík Sándor (1990): Esztétika. Universum Kiadó, Szeged.
- Tóth Szilvia (1997): A KÚT (1926-1927). A Képzőművészek Új Társaságának folyóirata. Magyar Könyvszemle 113. évf. 1997. 1. sz. http://epa.oszk.hu/00000/00021/00012/0006-85.html, letöltés: 2017. március 20.
- Vincze Tamás (2004): Mitrovics Gyula. In: Brezsnyánszky László, Fenyő Imre (szerk. 2004): A Debreceni Iskola. Acta Paedagogica Debrecina. A Debreceni Egyetem Bölcsészkar Neveléstudományi Tanszékének Közleményei. Debreceni Egyetem Neveléstudományi Tanszék. Db. 26-34.
- Vincze Tamás (2007a): Arcképvázlat Mitrovics Gyuláról. In: Brezsnyánszky László (szerk. 2007): A „Debreceni Iskola" neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat, Bp. 89-103.
- Vincze Tamás (2007b): Mitrovics Gyula egyetemi és egyetemen kívüli szerepvállalása, közéleti funkciói. In: Brezsnyánszky László (szerk. 2007): A „Debreceni Iskola" neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat, Bp. 128-139.
- Vincze Tamás (2007c): Mitrovics Gyula, az egyetemi professzor. In: Brezsnyánszky László (szerk. 2007): A „Debreceni Iskola" neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat, Bp.104-117.
- Vincze Tamás (2007d): Mitrovics Gyula „műhelye" a Debreceni Egyetemen. In: Brezsnyánszky László (szerk. 2007): A „Debreceni Iskola" neveléstudomány-történeti vázlata. Gondolat, Bp. 118-127.
- Vincze Tamás (2011): Karrierutak és iskolateremtés a XX. század első felének magyar neveléstudományában. (Mitrovics Gyula pályájának és szakmai műhelyének kvalifikációtörténeti nézőpontú bemutatása). Doktori (PhD) értekezés. DE BTK Humán Tudományok Doktori Iskolája. Debrecen. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/109275/Vincze%20Tam%C3%A1s%20doktori%20%C3%A9rtekez%C3%A9se-t.pdf?sequence=6&isAllowe, letöltés: 2017. március 15.
- Zsigmond Ferenc (1926): Mitrovics Gyula: Arany esztétikai nézetei. Protestáns Szemle. 35. évf. I–X. füzet. 2. sz. 93–95. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/ProtestansSzemle_1926/?pg=108&layout=s, letöltés: 2017. március 17.